

Мал шаруашылығының технологиясына, елдегі саяси-экономикалық және т.б. жағдайларға байланысты ветеринария маманына жүктелетін жұмыс молшері

Елдің атауы	Дәрігерлер саны, мың адам	1 дәрігерге келетін шарт- ты мал басы, мың бас
1	2	3
АҚШ	49,2	2,5
Канада	5,9	2,4
Бразилия	24,5	6,3
Австралия	4,4	8,7
Ұлыбритания	2,5	1,9
Жапония	26,4	0,3
Франция	7,8	6,4
Италия	14,8	0,8
Испания	13,3	0,7
Финляндия	0,8	2,1
Польша	9,1	1,5
Түркия	3,5	5,5
Пакистан	2,1	19,4

Пайдаланған әдебиеттер

1. Толысбаев Б.Т., Шоканов Н., Булашев А., Бияшев К. «Мал дәрігерлік микробиология» Алатау, 1999 ж. Алматы.
2. Қазақ ССР 2-том қазақша энциклопедиясы. Бас редактор А.Нургалиев, Алматы 1988 ж.
3. Бакулов И.А. «Индеттану және микробиология негіздері» Алматы «Кайнар» 1993

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ РЕЙТИНГТІК ЖӘНЕ БРОКЕРЛІК КОМПАНИЯЛАРДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

АЯЗБАЕВ М.А.

Елбасы қор нарығы туралы мәселені халыққа Жолдауында ғана емес, басқа үлкен кеңестерде де, Парламенттегі кездесулерге де айтып келеді. Жақында ғана Президент отандық ірі бизнесмендермен кездесу барысында да осы мәселені көтерді. Жалпы, бұған көптен бұрын көңіл аударып келеді. Өйткені, бұл – қазіргі уақытта аса маңызды мәселелердің бірі. Алдымызда үлкен-үлкен мақсаттар, соның ішінде бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына қосылу мақсатын қойып отырмыз. Сондықтан Қазақстан экономикасының даму жылдамдығы қазіргіден кемімейді. Ал одан әрі беру үшін мол қаржы-қаражат керек. Мысалы, бизнесмендермен кездесуде Елбасының бастамасымен көшбасшы бойынша жобаларды іске асыру үшін бірнеше млрд. доллар көлемінде инвестиция тарту туралы айтылды. Екіншіден, дамыған елдерде халықтың тұрмыс деңгейі орташаға жататын бөлігінің өзі биржадағы саудаға көз тігеді. Бұл қор биржасы халық арасына кеңінен таралғанын және халықтың оған деген қызығушылығы мен мүдделілігінің көрінісі біздің де осыған қол жеткізгіміз келеді.

2006 жылы Алматы қаласында өңірлік қаржы орталығы құрылды. Бұл жөнінде заң да қабылданды. Бүгін сонда арнайы сауда алаңы да өз жұмысын бастады. Оның жұмысының көрсеткіштері әлі біз алға қойған мақсатқа сәйкес келмей отырғаны рас.

Бүгін ең бастысы қор биржасының халық үшін де, еліміздің қарыштап дамуы үшін де керек екені анық. Және соған бетімізді бұрып, бағыт-бағдарымызды айқындадық. Үлкен инвестициялар қажет екенін түсіндік. Енді неге дамымайды дейміз ғой. Мұның бірнеше себебі бар. Оның бірі халықтың тұрмыс деңгейіне байланысты. Мысалы, көпшілік салаларда, соның ішінде бюджеттік мекемелерде қызмет істейтіндердің айлық жалақысы айтарлықтай жоғары емес. Мұндай айлық жалақы алатындардың биржадағы саудаға қатысуға шамасы келмейтіні, тек қатыса алатыны түсінікті. Сонда елімізде аса жоғары жалақы алатындар кім және олардың саны қанша деген сұраққа жауап беру үшін 2010 жылғы статистикалық деректерге зер салып көрелік. 70 мың адамды қамтитын қаржы саласы қызметкерлерінің орташа айлық жалақысы – 120 мың теңге. Көлік және байланыс саласында орташа жалақының мөлшері – 80 мың теңге. Бұл салада 530 мыңдай адам жұмыс істейді. 415 мың адамды қамтитын құрылыста орташа жалақы – 66,800 теңге. Сонда 70 мың теңгеден жоғары айлық табысы бар адамдардың ұзын-ырғасы – 1 млн. 200 мыңдай. Ал республикадағы экономикалық белсенді халықтың саны – 7 млн. 410 мың. Оның жұмыс істейтіні – 4млн. 300 мыңдай. Әйткенмен, халықтың қолында мүлдем ақша жоқ деп тағы айта алмаймыз. Ақшалылары, қалталылары бар. Бірақ бізде тұрмыстың қымбатшылығы бар. Бізде қалай болғанда, 7-8 пайыз инфляция бар. Халық тұтынатын тауарлар қымбаттап барады. Соған байланысты халықтың тұрмыс-тіршілігі қымбат. Өмір сүру қымбат. Мұның үлкен-үлкен себептерін: оның біріншісі – халықтың орташа айлық табысының төмендігі, олардың бағалы қағаздар саудасына қатысуына мүмкіндіктерін шектейтіні, екіншіден, эмитенттер жеткіліксіздігі, бағалы қағаздар түрінің аздығы. Сондықтан республика Президенті минералдық шикізаттар шығаратын алпауыт компаниялар және басқалары өз акцияларын, бағалы қағаздарын биржаға шығаратын болсын деп, Үкіметке тапсырма берді. Осыны Үкімет қолға алып жатыр. Алпауыт компанияларда, мысалы, «ҚазМұнайГаз» сияқты ұлттық компанияларда Үкіметтен өз үлесі бар. Осы үлесінің есебінен сауда аландарына акция шығарып, оны сату қолға алынып жатыр. Алғашқылардың бірі болып «Қазақтелеком» өз акцияларын шығарды. Ол жылдам өтіп кетті. Сол сияқты мұндай компаниялардың акцияларын сатып алуға халық ден қойып, ықылас танытуда.

Осы ретте Ресейде мынадай заң болған. Онда бағалы қағаз шығара алатын мүмкіндіктері бар эмитенттер өз акцияларын алдымен Ресейдің өзінің сауда алаңына белгілі бір көлемде шығарғаннан кейін ғана басқа елдерге шығаратындығы көрсетілді. Менің ойымша, әуелі өз елінде шығару дұрыс. Сол себепті бізде де осындай талап болғаны жөн. Оны нормативтік актілер арқылы ма, немесе арнайы заң арқылы ма, Үкіметтің міндеттеп, шешуі керек дер едім. Бізде қор биржасына қатысты тағы бір мәселе бар. Елімізде қазір бағалы қағаздар сатылатын екі алаң бар. Оның біреуі 1993 жылы құрылған. Екіншісі Алматы қаласындағы қаржы орталығының аясында былтыр құрылды. Меніңше осы екі алаңды біріктірген дұрыс сияқты. Себебі олардың бірінен біріне өту қиын. Оның толып жатқан рәсімдері бар. Екіншіден, Алматы өңірлік мәртебесі бар. Осы мәртебесіне қарай тек Қазақстанға ғана жұмыс істемей, Орталық Азияға – Қырғызстанға, Өзбекстанға, Тәжікстанға, Түркменстанға жұмыс істеуі керек. Ал өңірде жақсы жұмыс істеп кетуі үшін шетелден үлкен-үлкен брокерлік, дилерлік компаниялары келуі қажет. Және олар жақсы пайда табатынын білсе ғана келетіні белгілі. Біздің халқымыздың табысы өте көп емес. Әрі бағалы қағаз шығаратын эмитенттер де аз. Сондықтан дүниежүзілік бағалы қағаздар саудасына кірігіп, сіңісуі үшін үлкен-үлкен брокерлік компаниялар мен рыноктағы ірі субъектілер келуі қажет. Әйтпесе оқшауланып, көлемі шектеулі, аз болып қалады. Содан кейін толық қанды жұмыс істей алмайды. Сол коммерциялық болып қайта құрылуы тиіс. Сонда ғана әлемдік бағалы қағаздар жүйесіне кірігеді. Қазір бағалы қағаздар биржаларының арасында үлкен бәсеке, талас - тартыстар бар. Себебі бағалы қағаздар – қалай дегенмен де, халыққа да, оның ірі ойыншыларына да үлкен табыс әкелетін құрал.

Мысалы, әлді бір өндіріс орнының акциясы бүгін 1000 тенге тұрады десек, ертең, аз уақыттың ішінде оның бағасы 10 мың теңге болуы мүмкін. Адамның қолында санаулы ғана емес, мындаған акция болады десек, бұл қыруар табыс әкелетіні анық. Осыдан бірден мол табыс әкелетініне қарай дүние жүзінде биржа саудасына қызығушылық жоғары. Қазақстанның биржасы да үлкен қызығушылыққа ие болу үшін нарықтағы үлкен ойыншылар келуі керек. Мысалы, қазір мынадай жағдай болып жатыр. Еуропадағы 7 ірі банк: Ситигрупп, Морган Стэнли, Голдман Сакс, Меррилл Линч, ЮБС, Кредит Сюсси, Дойчебанк Еуропада құнды қағаздар сататын сауда алаңын құруға ынталанып отыр. Лондонда және Франкфрутта сауда алаңдары болғанымен, ал ол өзінің сауда алаңын құрғысы келсе, ол тегін емес. Еуропа елдерінде бағалы қағаздар саудасының 50 пайызын сататын ірі брокерлер осы жетеудің үлесіне тиеді. Бүгін бұлар өзінің табысын Лондон биржасымен бөліскісі келген жоқ. Лондон биржасын әлсіретіп, өздері көбірек пайда тапқысы, табыстың бәрін өзіне алғысы келеді. Биржаның құндылығы, күштілігі – осында. Бұл – аса үлкен пайда табатын арнаның бірі, ақшаның қолы, ақшасыздың көзі ойнайтын сауда алаңы. Алматыда өңірлік қаржы орталығы құрылғанда біраз сарапшылар мұны астананың Алматыдан Сарыарқаның төсіне, Ақмолаға көшірілуі сияқты аса үлкен мегажоба деп бағалаған еді. Мен де бұған қосыламын. Өйкені, бұл жоспардың үлкен болашағы бар. Бұған қызығушылық та жоғары. Және ол қызығушылықты көтеру керек, ол үшін ірі ойыншылардың келуге мүдделік танытуына қол жеткізу қажет.

Солай және біздің жана алаңда ірі ойыншылардың келуіне біршама жақсы жағдайлар қарастырылған. Шетел және отандық инвесторларға алаламай бірдей жеңілдіктер берілген. Листингке, яғни сауда алаңына шығу үшін бізге келген эмитенттер ақша төлемейді. Келеді, қатысады. Шығын сауда алаңының есебінен жабылып кетеді. Саудадан түсетін пайдаға салық салынбайды. Аудит шығындарын да биржа қайтарады.

Инвесторлар сауда алаңынан тыс Үкімет арқылы келетін болса, онда оған көп уақыт кетеді. Оған тендер болады деген сияқты рәсімдер көбейіп кетеді. Әрі анау-мынау шығындары да көп болады. Сауда алаңы дегеніміз олай емес, аса тиімділігімен жұмыс істеуі тиіс. Мәселен, келдің, ойынға қатысасың, бірден сатып аласың. Бұл жерде ешқандай коррупция жоқ. Және бірден табысқа ие боласыз. Өңірлік қаржылық орталықтың үлкен болашағы бар. Үлкен ойыншылардың мүмкіндіктері де бар екенін көріп отырсыз. Сонымен қатар, шешілмей жатқан мәселелер де бар. Жоғарыда соның бірін, яғни коммерциялық құрылымға өзгерту туралы айтып кеттім емес пе? Кезінде мәжіліс депутаттары Кенжеғали Сағадиев пен Аманжол Жамалов осы мәселені шешу үшін «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне Алматы қаласының өңірлік қаржы орталығын дамыту мәселелері бойынша өзгерістер мне толықтырулар енгізу туралы» заң жобасын ұсынған болатын. Онда бірталай мәселенің басы қайтарылған. Мәжілісте қаралып, мақұлданған заң жобасын кешікпей қабылданып, жұмыс істейді деп ойлаймын.

Бағалы қағаздар А, Б және басқа да санаттарға бөлініп сатылатыны белгілі. Санат берумен рейтингтік компаниялар айналысады. Елімізде осы орайда үлкен мәселе – рейтингтік құрылымдардың болмауы. Отандық жүйеміз жоқ. Эмитенттердің аз болуының бір себебі – осы. Бізде сауда алаңына шығып жатқан орта буын бизнес өкілдері өте аз. Өйткені, бағалы қағаздарының рейтингі болмағандықтан, орта бизнестің өкілдері өте алмайды. Ал рейтинг беретін дүние жүзіне танымал 4 компания бар. Олардың қызметі өте қымбат да, орта бизнес өкілдері ондай үлкен шығынды көтере алмайды. Көрдіңіз бе, мәселе неде екенін. Егерде, өзіміздің отандық рейтингтік жүйе болатын болса, олардың қызметтері дүние жүзіне танымал 4 компаниядан гөрі әлдеқайда арзан болар еді, әрі орта бизнес өкілдеріне жол ашылар еді. Алматы қаласындағы өңірлік қаржы орталығының үлкен мақсаттарының бірі –

орта бизнес өкілдерінің бағалы қағаздарын сату. Сөйтіп, олардың, өндірістің мүмкіндіктерін арттыру. Олай болса, бізде рейтингтік құрылымдарды құру өте қажет.

Елімізде рейтингтік жүйе болатын болса, орта бизнес өкілдерінің бағалы қағаздарын шығару жағдайы жақсаратыны сөзсіз. Әрине, олардың бәрі бірдей сло саудаға араласып кетеді деу артық айтқандық болады. Қалай болғанда да, дұрыс өнім шығаратын, ол өнімдері халықаралық стандарттарға сай келетін, ертең банкротқа ұшырамайтын, халыққа танымал, сенімді орта деңгейдегі өндірістер бар ғой. Осылардың да бағалы қағаздарын шығарулары керек. Бұл халық үшін де, өндірістің өзі үшін де пайдалы. Сондықтан осы мәселені шешу қажет сияқты.

Елімізде кәсіпқой брокерлік компаниялар өте аз. Солардың бәрі қызық Алматыда. Еліміздің басқа өңірлерінде жоқ десекте болады. Брокерлік компаниялар халыққа осы қызмет түрін жеткізіп, бұлардың санын көбейтіп, облыстарда бөлімшелерін ашу керек. Әрі өзіміздің отандық брокерлік компанияларды ашумен қатар, қандай да бір жеңілдіктр жасап, тетіктер қарастыру арқылы басқа елдердің де, соның ішінде Ресейдің, Қытайдың, жалпы еліміздің айналысындағы мемлекеттердің брокерлік компанияларын тартқан жөн.

Елбасы халықты өзінің жинақ ақшасын бағалы қағаздарға салуға кеңінен тартпайынша, оның дамуы мүмкін емес екенін айтумен қатар, инвестициялық сауаттылық әліппесі бойынша нысаналы оқыту бағытында жұмыстар жүргізу қажет екенін айтумен келеді. Соған орай Қаржы және экономикалық блоктағы министрліктр халықтың биржа саудасы жөнінде білімін арттыру, сауатын ашу бағытында жұмыс істемек. Кейбір мемлекеттерде арнаулы мектептерде оқытады. Оқулықтар бар. Содан да балалар мектеп партасынан сауаттанса, одан жоғары оқу орындарында ол білімдерін жалғастырып, биржаның не екенін, одан қалай пайда табуға болатынын ерте бастан білетін болады.

Ал бүгін халықтың сауатын ашпаса болмайды. Мұны да мемлекеттік бағдарламалардың бір тармағы есебінде заңдастырып, бұған қаржы салған дұрыс. Бұдан қорқудың қажеті жоқ. Және халық үшін түсіндірмелік анықтама сияқты буклеттер, басқа да анықтамалық құралдар, кітапшаларды үлкен тиражбен шығарған жөн. Ол үшін қаржыны аяудық қажеті жоқ. Өйткені, елдің бәрінің үйінде компьютер жоқ қой. Жұртшылықтың көбі электронды құралдарға, интернетке шыға алмайды. Ал бүгін телеарналар 5-10 минуттік қана ақпараттар таратып, жарнамалық дүниелер беруден аса алмай отыр. Бұл өте аз. Бұған халық өз қажетін қанағаттандыратындай ақпарат ала алмайды. Түсінбей жатады. Халықтың сауаты ашылып, беті бұрылар болса, бұл да биржаны дамыту факторларының бірі. Мен Үкімет қол қусырып отыр демеймін. Бұл мәселеге бет бұрыс бар. Онымен қоса қазіргі Үкімет басшысы бұрын банктің төрағасы Кәрім Мәсімов қой. Ал Қаржы министрі Болат Жәмішов болса, қаржы саласының қойнауында өскен, бұл саланың қыр-сырын жете біледі деуге болады. Мәселенің шешілуі осы адамдарға да байланысты деп ойлаймын. Ал олар мұны жақсы түсініп отыр.

Қандай мемлекетте болмасын бағалы қағаздар саудасындағы үлкен ойыншылар зейнетақы қорлары мен басқа да қаржы қорлары деп айтар едім. Себебі, олардың мүмкіндіктері, қаржысы бар. Әдетте олар пайда табуды көздей отырып, сенімділігі анағұрлым жоғары құралдармен сауда жасағанды қалайды. Сол үшін де олар бірнеше рет қайта тексеріп, қауіп мейлінше аз акцияларға салады. Олар осы кезге дейін шетелдік бағалы қағаздарға сенімділік көрсетіп келсе, ендігі жерде өз елімізде де мүмкіндіктер болады. Мысалы: «Қаз Мұнай Газ» басқадай мұнай компанияларынан кем бе? Қауіп жағынан қарағанның өзінде, кем емес. Бүгін-ертең банкротқа ұшырамайтын компания. Пайдасы ұшан-теңіз. Осы сияқты бізде өндіріс орындары бар. Мысалы: «Қазақмыс». Сондықтан мүмкіндіктерді Алматы қаласындағы қаржы орталығы ашады. Бұл жерде мәселе былай. Бағалы қағаздар саудасының пайдасы – рейтингіне байланысты. Рейтингі жоғарылаған сайын, бағалы қағаздардың құны да

есе береді. Ол айлық, жылдық пайызға бағынбайды. Бір айдың өзінде бірнеше есе өсіп кетуі мүмкін. Яғни, рейтингтік жүйе бізде қалыптасатын болса, биржадағы бағаның апта сайын, ай сайын, тіпті күн сайын қаншаға өскенін біліп отыратын боламыз. Халық ашық түрде сауда жасайды. Қандай акция қанша өсіп жатыр, қандай акцияның құны төмендеп кетті, бұл туралы ақпарат күнделікті беріліп отырылады. Сондықтан халықтың бұған қорықпай қатынасуына болады.

Тек зейнетақы қорларының ғана емес, барлық қорлардың ашықтығы, тазалығы күшейеді. Сауданың бұл түрінің артықшылықтарының бірі жариялылықтың, ашықтықтың болуы. Бұл-бизнестің ашық та мөлдір түрі. Мұның өзі халықтың сатып алуға деген мүдделігін туғызады. Осыған халықты бейімдеп, тарту керек.

Қолданылған әдебиеттер

1. Сакипов М.Т. Қазақстандағы экономикалық реформалар «Экономика негіздері» журнал , № 35 2010жыл
2. «Айқын» газеті № 72-404 2011жыл
3. О. Баймұратов Оқулық. Қаржы нарығы және делдалдары; Алматы, 2006жыл
4. Бердалиева К.Б. Қазақстан экономикасын басқару негіздері; Алматы, 2001жыл

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

КИЛИНА М. А.

В докладе делается попытка определить и дидактически обосновать с точки зрения теории проблемного обучения использование зарубежных педагогических технологий, основанных на использовании совокупности поисковых и проблемных видов деятельности, и реализуемых наиболее эффективно посредством современных веб-технологий: “Hotlist”, “Multimedia Scrapbook”, “Treasure Hunt”, “Subject Sampler”, “WebQuest”.

Их использование в практике преподавания ИЯ способствует как развитию различных видов иноязычной коммуникативной компетенции обучаемых, так и формированию их информационно- коммуникативной компетенции посредством вовлечения в активную познавательную деятельность по изучению, поиску, анализу и оценке аутентичной информации Интернета, а также решению проблем различного уровня содержания с ее использованием. Где нет вопроса, или проблемы для разрешения, или где нет затруднения, которое нужно преодолеть, поток мыслей идет наобум... Проблема устанавливает цель мысли, а цель контролирует процесс мышления. Одной из главных задач современного образования, в том числе языкового, научить студента функциональной грамотности, т.е. способности думать критически и решать профессионально и личностно значимые проблемы. Обучение ИЯ будет эффективным тогда, когда обучаемым будет предоставлена возможность мыслить и решать проблемы средствами ИЯ.

Специфика предмета «иностраннный язык» кроме всего прочего заключается еще и в том, что мы обучаем не основам наук, а речевой деятельности, предметом же речевой деятельности является мысль. Поэтому основными видами деятельности при обучении ИЯ должны быть такие виды деятельности, которые бы были направлены на стимулирование самостоятельного мышления студентов, рассуждений, аргументирования собственной точки зрения на ту или иную проблему. Те виды деятельности проблемной направленности, которые побуждают студентов к самостоятельным высказываниям, к самостоятельным размышлениям в устной (на занятиях) или письменной форме (в качестве домашнего задания). Другими словами, проблемная ситуация дает нам возможность переключить внимание студентов с формы